

Malcom X havia proposat fer desaparèixer la paraula *negres* i fer servir *afroamericans*.

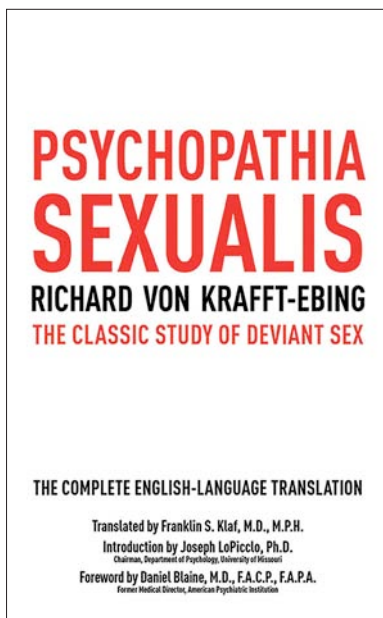
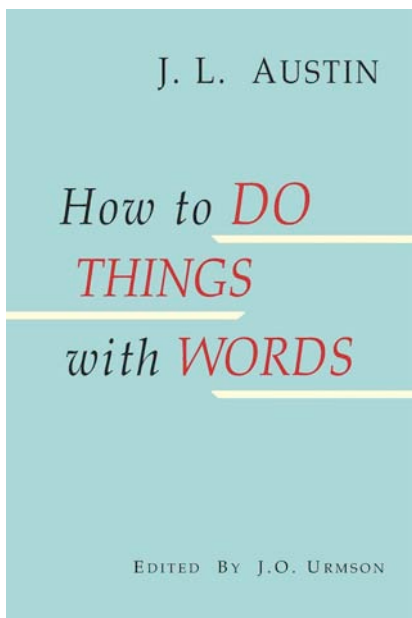
Enginyeria semàntica

És menys pobre un pobre si li diuen “necessitat”, “desafavorit” o “desavantajat”? Canvien les coses quan canvien els mots per designar-les, o només es queden igual i només hi guanyem vocabulari?

Per Ramon Alcoberro

L'any 1962, John Austin va publicar un dels llibres clàssics de la filosofia del segle passat: *How to do Things with Words* [Com fer coses amb paraules] que va tenir una influència decisiva no tan sols en l'àmbit de les idees sinó en l'estudi de les relacions entre el llenguatge i la societat. Austin afirmava que hi ha llenguatges constatatius i performatius i aquesta distinció que pot semblar molt obscura resultà decisiva en àmbits com la publicitat o la política. En resum, hi ha un ús del llenguatge que explica com va el món (“avui fa calor”) i un altre que mou a actuar i que fa que passin coses. Aquests darrers s'anomenen performatius. Austin posava un exemple que s'ha fet famós, l'enunciat “jo us declaro marit i muller” és performatiu perquè té la capacitat de convertir una parella en matrimoni quan la pronuncia algú adequat (sacerdot, funcionari...) i perquè quan no la pronuncia algú adient simplement no passa res. De fet, el poder té una gran capacitat per construir coses amb paraules i potser —només potser— consisteix exclusivament en això. En llenguatge tècnic es diu que la parla té una gran capacitat de construir “actes perlocutius” (els que convencen, els que fan por...) i aquests són —això no ho va dir Austin, però l'observació s'ha tornar banal des d'aleshores— una font de construcció d'identitats, de prejudicis, etc.

Convençuts que canviar el llenguatge canvia les coses, molts moviments progressistes han treballat per desmuntar el llenguatge discriminatori, denunciant ara el llenguatge de l'amo, del poder i de la violència —i que calia redefinir els conceptes d'ús quotidià o inventar noves paraules per reequilibrar les relacions de poder—. Un dels camps on s'ha treballat més la qüestió del llenguatge amb relació a la llibertat personal i a la crítica dels prejudicis és el camp de la sexualitat. És l'àmbit del *gènere* per dir-ho amb un mot que fa vint anys no existia i que ara està plenament consolidat. Crear conceptes nous no és res estrany. Com deia Joan Fuster, la cultura consisteix a “corregir i augmentar” i això s'ha fet sempre. Per ser objectius, cal recordar que el llenguatge *científic* per designar el sexe i les seves *perversions* prové del segle XIX i de l'àmbit de la medicina. En aquell moment semblava que dir *homosexual* per comptes de *marieta* eliminava discriminacions i arrancava de les mans dels capellans i de la moral tradicional, un àmbit que esdevenia *científic* —en el sentit positivista del mot.

→ Les paraules *homosexual* i *heterosexual* les va inventar l'escriptor hongarès Károly Mária Kertbeny (1824-1882) i van ser usades molt aviat per metges i sexòlegs. De la mateixa manera *masoquista* prové del nom de l'escriptor Leopold von Sacher-Masoch i *sàdic* del marquès de Sade. En general el vocabulari per fer referència a la sexualitat que avui s'usa (i es critica) prové de l'libre ja clàssic *Psychopathia sexualis* [Psicopatia del sexe], una obra del psiquiatre alemany Richard von Krafft-Ebing (1840 - 1902) publicada el 1886. Tot cal dir-ho, aquest vocabulari va amagar una rica semàntica, aquesta sí arrelada en el temps. Llibres com *Sempre han tingut bec les oques* (1905-1906) de Joaquim Miret i Sans (1858-1919) i el *Bocavulvari eròtic de la llengua catalana* de Pep Vila (1^a ed., 1987) són testimoni de la gran riquesa lingüística del català en l'àmbit del sexe.

Com és obvi, les variacions del llenguatge poden tenir orígens molt diversos. N'hi ha que són expressió dels canvis espontanis en les mentalitats, n'hi ha que poden ser forçats per grups d'interessos i, sobretot, n'hi ha que han estat imposats pels Estats. "Siempre la lengua fue compañera del imperio" va escriure el lingüista Elio Antonio Martínez de Cala e Hinojosa, més conegut per Antonio de Nebrija (1444-1522).

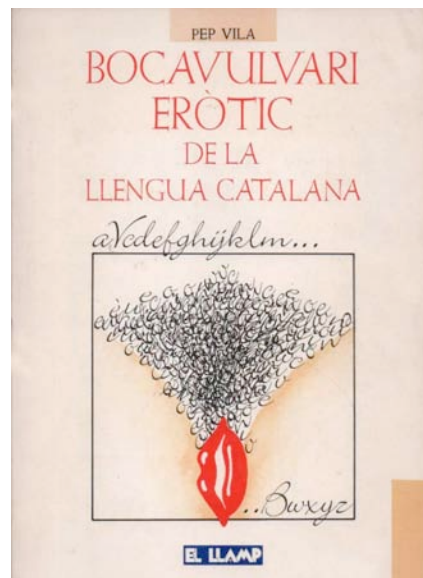
Allò políticament correcte

Ara com ara, arreu del món la guerra del llenguatge es lliura sobretot en l'àmbit de la sexualitat. L'obsessió per la correcció política dels conceptes que s'hi refereixen té al nostre temps una data molt clara. A inicis de la dècada del 1980 es desenvolupa primer als Estats Units i després arreu del món una epidèmia de sida, malaltia que en principi afectava bàsicament els homosexu-

How to do things with words
i *Psychopathia sexualis*
són dos treballs que analitzen l'evolució del llenguatge i la seva relació amb la societat. En català hi ha *Sempre han tingut bec les oques* i el *Bocavulvari eròtic de la llengua catalana*, que se centren sobretot en la qüestió sexual.

als amb conductes "de risc". El VIH (virus d'immunodeficiència humana) descobert el 1983 i que va rebre aquest nom el 1984, feu créixer un sentiment de solidaritat envers les persones portadores i, òbviament, també va tenir conseqüències sobre el llenguatge. Vista la discriminació i l'estigma dramàtic que patien els/les malalts/es també es va anar imposant una reconsideració del vocabulari que fos molt més empàtica. Procurar que gent que patia molt (i que als primers anys moria de manera quasi irreversible) no se sentís discriminada semblava un principi moral inobjectable. Fou llavors que es desenvolupà el moviment pel llenguatge políticament correcte que ja havia estat encetat des del feminisme deu anys enrere en l'ambient del post-1968. El denominat "marxisme cultural" (o "marxisme gramscian") segons el qual la història no sols està determinada per l'economia sinó també pel que es denomina "hegemonia cultural" va fer del llenguatge políticament correcte un dels seus camps de batalla predilectes als campus universitaris nord-americans. Per al marxisme cultural la discriminació política s'expressa també —i sobretot— a través dels estigmes que el llenguatge ha creat al voltant de grups sotmesos per raons de raça, de sexe, etc.

Ja uns anys abans, Malcom X (1925-1965), també conegut com a El-Hajj Malik El-Shabazz, havia proposat fer desaparèixer la paraula *negre* per referir-se als *afroamericans* i que els negres abandonessin la religió cristiana (la dels blancs que els havien esclavitzat) per abraçar la religió musulmana que, a parer seu, era la dels ancestres. Amb el llenguatge políticament correcte es tractava d'evitar estigmes culturals i també es volia portar el debat polític al camp de la construcció

de les mentalitats, oferint un vocabulari alternatiu que permetés la resistència dels oprimits. Denunciat per pensadors neoconservadors com Dinesh D'Souza a *Illiberal Education* (1991) el llenguatge políticament correcte, sovint associat a la desconstrucció de Derrida, s'ha anat imposant als campus nord-americans d'una manera pràcticament total.

Acrònims per a tots els gustos

Moltes universitats americanes tenen no tan sols guies per evitar el llenguatge sexista sinó comissions internes i càstigs per fer complir les denominacions ortodoxes i (suposadament) inclusives. Així algú pot ser AFAB (que correspon a les inicials de Assigned Female At Birth, assignat femella en néixer) i esdevenir FTM (Female To Male) és a dir dona que passa a ser home o MTW (Man To Woman) per evolució inversa. A finals de març i principis d'abril d'enguany ha estat un tema d'escàndol als Estats Units la publicació al web conservador *The Daily Wire*, del codi de conducta de l'Amherst College, que prenia posicions fàcilment descriptibles com a orwellianes en referència al llenguatge políticament correcte i que posteriorment fou retirat per la Universitat a la vista del que ha estat una onada d'indignació intel·lectual. Un article de Rand Richards Cooper ("Is this 'Common' Language", publicat el 22 d'abril a *Commonwealt* i disponible a internet) ha organitzat un considerable tol·le-tol·le al món acadèmic nord-americà i, per extensió, arreu del món.

El codi de l'Amherst College de Massachusetts, una de les universitats de lletres més conegudes als EUA, fundada el 1821, prohibia emprar l'expressió "canvi de sexe", políticament molt incorrecta i demanava reemplaçar-la per "gender affirmation surgery" (cirurgia d'afirmació de gènere, òbviament). També es referia als XTX, les persones que transiten d'un gènere a l'altre sense voler donar més precisions i es considerava que les expressions Mr i Mrs (senyor i senyora)

calia evitar-les perquè expressen una assignació de gènere. El millor és usar el neutre MX.

Però aquest ús de llenguatge no és només una especificitat de l'esquerra nord-americana. De la mateixa manera a Alemanya —i per indicació del psiquiatre Volkmar Sigusch (1991)—, ja no està ben vist parlar d'heterosexuals en àmbits progressistes perquè això pot donar lloc a discriminacions respecte als transsexuals i s'usa cada cop més l'expressió "cis". "Cisgènere" té fins i tot un article a la Wikipèdia en català on es fa saber que un o una "cisgènere o cissexual" és l'individu que s'identifica amb el gènere amb què ha nascut. L'activista californiana Julia Serano, que també és bioquímica, ha plantejat aquestes qüestions en dos llibres que són de culte en àmbits universitaris: *Excluded: making feminist and queer movements more inclusive* (2013) i *Outspoken: a decade of transgender activism and trans feminism* (2016). I l'enginyeria semàntica continua triomfant arreu. Òbviament, avui dia ningú és "transvestit" (i menys "travesti") sinó "bigènere" o "transgènere". O encara millor és "persona no binària" que en el manual de l'Amherst College es defineix com "una persona l'existència magnífica de la qual transcendeix les construccions binàries, reductives i treballa per tal d'anihilar d'una vegada per totes el gènere i les opressions basades en el gènere".

A Amherst, l'article 3.7.3. del codi actualment vigent, el no retirat i que tot-hom pot consultar al web, recull, per exemple, que "Qualsevol persona pot fer un informe anònim sobre un acte de conducta sexual inapropiada" i en el punt 3.10: "S'encoratja a totes les persones a informar sobre les seves inquietuds sobre el fet que una altra persona no compleixi amb les restriccions imposades". El debat sobre els usos no sexistes del llenguatge, que en ell mateix és l'expressió de canvis socials i d'una societat cada cop més igualitària, frega perillosament la limitació de la llibertat i el món orwellià. ●

#Nou Temps

EL PRIMER
SETMANARI
EN CATALÀ

EL NOSTRE,
EL TEU!

www.eltemps.cat

FES-TE'N SUBSCRIPTOR

a subscripcions@eltemps.cat
o telefona al 902 131 025